మహా భారతము

భీష్మ పర్వము

ప్రధమాశ్వాసము

దేవా హరి హర నాధా! జనమేజయుడు వైశంపాయనునికి మహా భారత కధను ఇలా చెప్పసాగాడు..

జనమేజయుడు వైశంపాయనుని చూచి, "ఓ వైశంపాయన మహర్షి! ఒకరిని ఒకరు గెలువ వలెనని తలంపుతో పాండవులు, కౌరవులు తమ తమ బాహు బల గర్వముతో ఎలా ప్రవర్తించారు? యుద్ధము ఏ విధంగా జరిగింది? నాకు వివరంగా చెప్పండి." అని అడిగాడు. దానికి వైశంపాయనుడు ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

పుణ్య క్షేత్రమైన కురుక్షేత్రమందు రెండు పక్షముల వారు తమ తమ సైన్యములతో యుద్ధమునకు కాలు దువ్వుతూ విడిసి ఉన్నారు. తన కుమారుల దుర్వినయమునకు కలత నొందిన ధృతరాష్ట్రుడు సంజయుని తన వద్దకు పిలిపించుకున్నాడు. ఇద్దరూ ఏమి

జరుగబోతోందో అని వ్యాకులత చెందుచున్న సమయమున వ్యాసుడు వారి వద్దకు వచ్చాడు.

ధృతరాష్ట్రుడు వ్యాసునికి అర్ఘ్యపాద్యాదులు ఇచ్చి అర్చించాడు. "ధృతరాష్ట్రా! ఈ భూమి మీద ఉన్న రాజులకు కాలం తీరిపోయింది. అందుకే ఈ మహాభారత యుద్ధము సంప్రాప్త మయినది. దీని గురించి నీవు చింతించి ప్రయోజనము లేదు. నేను నీకు దివ్యదృష్టిని ప్రసాదించెదను. అనుదినము జరుగు యుద్ధవిశేషములను కనులారా చూడుము." అని చెప్పాడు.

"వ్యాసమహర్షి! అన్నదమ్ములు ఘోరంగా యుద్ధం చేసుకుంటుంటే నేను చూడలేను. కేవలం నాకు యుద్ధవిశేషములు వినే భాగ్యం ప్రసాదించు." అని అడిగాడు. వ్యాసుడు పక్కనే ఉన్న సంజయుని చూచి

"సంజయా! నీవు ధృతరాష్ట్రునకు యుద్ధ విశేషములు అన్నియు సవిస్తరముగా వివరించుము. నీకు రెండు పక్షముల సైన్యములలో జరుగు అన్ని విషయములు, వారి రహస్య సంభాషణములు, వారి వారి మనో వృత్తులు, తెలుసుకోగలిగే శక్తిని ప్రసాదిస్తున్నాను. నీవు తలుచుకున్నంత మాత్రముననే యుద్ధభూమికిపోగలవు. యుద్ధభూమిలో తిరగ గలవు.

నీకు ఏ శస్త్రము, అస్త్రము తగలదు. కాబట్టి నీవు యుద్ధ విశేషములు అన్ని కనులారా చూచి, చూచింది చూచినట్లు ధృతరాష్ట్రునకు చెప్పుము.” అని సంజయునకు శీఘ్రగమనము, దూర శ్రవణము మొదలగు శక్తులు ప్రసాదించాడు.

“ధృతరాష్ట్రా! ఇది భూభారమును తగ్గించుట కొరకు సంప్రాప్తమైన యుద్ధము. దీనికి చింతించి ప్రయోజనము లేదు. ధర్మము జయిస్తుంది. నీవు నిశ్చింతగా ఉండుము. ప్రస్తుతము ఎన్నో దుశ్శకునములు గోచరిస్తున్నాయి. భూమండలము మీద ఉన్న రాజులందరూ నశిస్తారు. కుల నాశము తప్పదు. ఇప్పటి కన్నా మించి పోయింది లేదు. నీవు నీ కుమారుని ఒప్పించి, పాండవులకు వారి రాజ్యభాగము వారికి ఇప్పించు. యుద్ధము నివారించు.” అని పలికాడు వ్యాసుడు.

“మహాత్మా! మీరు నా మేలు గోరి ఈ విధంగా చెపుతున్నారు. కాని నా కుమారుల మూర్ఖత్వము గురించి నాకు తెలియును. వారు నా మాట వినరు. నా వల్ల తప్పులేకుండా ఎన్నో విధములుగా చెప్పి చూచాను. వ్యవహారము పాకము తప్పినది. ఇంక నేను ఏమీ చేయలేను.” అని నిస్సహాయుడై పలికాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"ధృతరాష్ట్రా! యుద్ధములో జయాపజయములు దైవాధీనములు. ఎలా జరగాలో అలా జరుగుతుంది. నేను వెళ్లి వస్తాను." అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు వ్యాసుడు.

ధృతరాష్ట్రుడు సంజయుని చూచి "సంజయా! ఈ భూమి కోసం ఎందరో రాజులు ఎన్నో యుద్ధాలు చేసారు. ప్రాణాలు పోగొట్టుకున్నారు. ఈ భూమి అంటే అంత తీపా! సంజయా! అసలు ఈ భూమి యొక్క స్వరూపము, పరిమాణము గురించి వివరింపుము." అని అడిగాడు. దానికి సంజయుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

"మహారాజా! ఈ భూమిలో నానావిధము లైన చరాచరములు జన్మిస్తుంటాయి. జీవిస్తుంటాయి. మరణిస్తుంటాయి. అన్ని జీవులకు నిలయము ఈ భూమి.

ఆకాశము యొక్క గుణము శబ్దము.

వాయువు యొక్క గుణములు శబ్దము, స్పర్శ.

తేజము(అగ్ని) యొక్క గుణములు శబ్ద, స్పర్శ,రూపములు.

నీటి యొక్క గుణములు శబ్ద,స్పర్శ,రూప,రసములు.

భూమికి శబ్దము,స్పర్శ,రూపము,రసము,గంధము(వాసన) గుణములు. కాబట్టి పంచభూతములలో భూమి ప్రధానమ్మైనది.

మేరు పర్వతమునకు దక్షిణమున, సుదర్శనము అను పేరు గల ప్రదేశమున, 2,500 యోజనముల పొడవున విస్తరించి, మధుర ఫలములతో నిండిన, ఒక జంబూ వృక్షము గలదు. దాని పళ్లు ఎల్లప్పుడూ బాగా పండి పోయి ఆ చెట్టు కింద రాలు తుంటాయి. అవి చితికి పోయి, వాని రసము పొంగి పొరలుతూ ఏరులై పారుతూ, ఆ పర్వతమునకు చుట్టూ తిరిగి, ఉత్తర కురుభూములను ప్రవేశించి, ప్రవహిస్తూ చివరకు సముద్రము చేరుకుంటుంది. ఆ నదిని జంబూ నది అంటారు.

ఆ నదిలో ప్రవహించు నీరు సోకిన ప్రదేశమంతా బంగారు మయమగును. కాబట్టి అప్పటినుండి బంగారమునకు జాంబూనదము అని పేరు వచ్చినది. ఆ నదీ జలములు తాగిన జనులకు ముసలి తనము, రోగములు, దాహము ఉండదు అని చెప్పుకొందురు. ఆ జంబూ వృక్షము పేరిట ఈ ద్వీపమునకు జంబూ ద్వీపము, సుదర్శనద్వీపము అనుపేరు వచ్చినది.

ఈ ద్వీపమునకు తూర్పు, పడమరలు సముద్రముతో నిండి ఉండును. ఈ ద్వీపములో హిమాచలమును, దానికి ఆవల హేమ కూటమును, నిషధ పర్వతమును, తరువాత క్రమ క్రమముపుగా, నీల, శ్వేత, శృంగవంత పర్వతములు గోచరిస్తాయి. మొదట చెప్పిన మూడు

పర్వతములకు ఇవతల, తరువాత చెప్పిన మూడు పర్వతములకు అవతల, మధ్యలో మేరుపర్వతము ఉన్నది. అది 16,000 యోజనములు భూమిలోనికి చొచ్చుకొని యున్నది. ఆ పర్వతము పొడవు 84,000 యోజనములు.

ఈ మేరు పర్వతమున దేవతలను, దేవ మునులును, గంధర్వ, కింపురుషులు, దేవతలు, దేవేంద్రాది దిక్పాలకులు, బ్రహ్మదేవుడు విహరిస్తూ ఉండెదరు. దానికి ఉత్తరమున ఉన్న కర్ణికార వనంబున మహేశ్వరుడు గౌరీ సమేతుడై విహరించుచుండును.

ఈ జంబూ ద్వీపమున జనపదములు తొమ్మిది ఖండములుగా విభజింపబడినవి. వానిని వర్షములు అందురు. అవి వరుసగా

(1) ఉత్తర సముద్రము, శృంగవంతము నకు మధ్య ప్రదేశము ఐరావత వర్షము అందురు.

(2) శ్వేత పర్వతము, శృంగ వంతము నడుమ ప్రదేశము హైరణ్మయ వర్షము అందురు.

(3) నీల శైలమునకు ఉత్తర దక్షిణ ప్రదేశములు (3) రమణక వర్షము, (4) నిలాకృత వర్షము అని అందురు.

(4) మేరు పర్వతమునకు తూర్పు, పశ్చిమ ప్రాంతములు (5) భద్రాశ్వ వర్షము (6) కేతు మాలా వర్షము అందురు.

(5) మేరు పర్వతమునకు ఉత్తరమున ఉన్న ప్రదేశమును (7)హరి వర్షము అందురు.

(6) హిమవత్పర్వతమునకు అటు ఇటు ఉన్న ప్రదేశమును (8) కింపురుష వర్షము (9) భారత వర్షము అందురు.

ఈ జంబూ ద్వీపము 80,600 యోజనములు విస్తీర్ణము కలదు. దీనికి రెండింతలు విస్తీర్ణములతో, లవణ, ఇక్షురస, సుర, ఘృత, దధి, క్షీర, శుద్ధజల మయములయిన సముద్రములు, క్రమముగా ఒకటికి ఒకటి రెట్టింపుగా విస్తీర్ణముతో కలవు.

ఇందులో లక్ష ద్వీపము, శాల్మల ద్వీపము, క్రౌంచ ద్వీపము, కుశద్వీపము, శాకద్వీపము, పుష్కరద్వీపము అను ఆరు ద్వీపములు

కలవు. ఈ ద్వీపములలో అనేక పర్వతములు, నదులు, జనపదములు ఉన్నవి.

దీని కంతకు కర్త, భర్త, హర్త, అయిన శ్రీమన్నారాయణుడు పాలసముద్రమునకు ఆవల, కనక మయమై, ఎనిమిది చక్రములతో మనోజవమయిన ఒక దివ్యరథము మీద వైకుంఠమున, విహరించు చుండును.” అని చెప్పాడు సంజయుడు.

“సంజయా! ఈ భరత వర్షంకోసం దురాశతో మైమరిచి పాండవులు కౌరవుడు పరస్పరం యుద్ధం చేసుకుంటున్నారు కదా! ఇంతకన్నా దురాశాపరులు ఈలోకంలో ఉంటారా!” అని అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

“మహారాజా! నీవు పాండవులను అన్యాయంగా నిందించుచున్నావు వారికి ఈ భూమి పై ఎలాంటి ఆశ లేదు. నీ కుమారుడే శకుని మాటలు విని, దురాశాపరుడై, దుశ్చర్యలకు పాల్పడ్డాడు. వరకు ఇంతచేటు దాపురించినది. ఎంతో మంది రాజులు తమ తమ దేశములనుండి వచ్చి పాండవులలో పోరిడి గెలువ వెనని తలంపుతో సుయోధనుని పక్షాన యుద్ధం చేస్తున్నారు. వారిని కూడా నిందించపనిలేదు.

పూర్వము ఎంతోమంది రాజులు ఈ భూమిని జయించవలెనని ఎన్నో యుద్ధాలు చేసారు వారిలో భగీరథుడు, యయాతి, రఘువు, నహుషుడు లాంటి మహానుభావులు ఈ భూమిని పాలించి యజ్ఞ యాగములు చేసి ఎంతో యశస్సు గడించారు.

ఈ భారత వర్షము రత్నగర్భ. అటువంటి ఈ భారత వర్షము కొరకు అందులో ఉన్న సంపదల కొరకు ఆశపడి, ఈర్ష్య, అసూయలతో యుద్ధములు చేయకుండా ఉంటారా చెప్పు. అదియును కాక.....

ఇటువంటి భరత వర్షమున, మలయము, శుక్తిమంతము, వింధ్య, పారియాత్ర, మహేంద్రము, ఋక్షవంతము, సహ్యాద్రి, అను ఏడు పర్వతములు కలవు. వీని యందు, రత్నములు, మణులు, ఇనుము, రాగి, తగరము, వెండి, బంగారము మొదలగు ఖనిజ విశేములు ఎన్నో కలవు.

ఇందులో గంగ, తుంగభద్ర, వేత్రవతి, వేదవతి, కృష్ణవేణి, పెన్న, యమున, తమస, శారావతి, కావేరి, గోదావరి, నర్మద, బాహుద, సరయు, శతద్రువు, వితస్త, విపాశ, తామ్రపర్ణి, అను మహా నదులు

ప్రవహించు చున్నవి. వీటి వలన భరత వర్షము, ధనధాన్యములు పాడి పంటలు సంపదలతో అలరారు చున్నది.

ఇవి కాక భరత వర్షమున, పాంచాల, పాండ్య, బర్బర, వత్స, మత్స్య, మగధ, మళయాళ, కళింగ, కుళింగ, కురు, కొంకణ, టెంకణ, త్రిగర్త, సాముద్ర, సాళ్వ, శూరసేన, సుధేష్ణ, సుహ్మ, కరూశ, కాశ, కోసల, యవన యుగంధర, ఆంధ్ర, సింధు, ఛేధి, చోళ,పుళింద, పుండ్రక, పాండ్య, అభీర, సౌవీర, సౌరాష్ట్ర, మహారాష్ట్ర, విదేహ, విదర్భ, ద్రవిడ, దశార్ణ, కర్ణాట, గౌళ, అంగ, వంగ, మరాఠ, లాట, బాహ్లిక, బహుదాన, కిరాత, కేకయ, అశ్మంతక, కాశ్మీర, గాంధార, కాంభోజ, కేరళ, మాళవ, నేపాళ, ఘూర్జర, కుంతల, అవంతి, మొదలగు జనపదములు కలవు. ఈ జనపదములలో వసించు జనులు సమస్త వస్తు సంపదలతో సుఖంగా జీవించుచున్నారు.

కాబట్టి సమస్త జనులకు, రాజులకు ఈ భూమి కామధేనువు వంటిది. ఇంత భూమి, ఇన్ని సంపదలు, ఖనిజములు, ఉన్నప్పటికిని, బలవంతులైన రాజులు తమకు ఉన్న భూమి చాలును అని అనరు. ఇంకా కావాలి ఇంకా కావాలి అంటూ తండ్రి, కొడుకులు,అన్నలు, తమ్ములు అన్న బేధము లేక ఈ భూమి కోసం యుద్ధములు చేసి ఒకరిని ఒకరు చంపుకుంటున్నారు. కాబట్టి కౌరవ పాండవులు ఈ భూమి కోసం

పోరాడటం ఎంత చేటు తెచ్చిపెడుతుందో కదా! ఈ భూమి మీద రాజులందరకు పోగాలము దాపురించినట్టులున్నది." అని అన్న సంజయునితో ధృతరాష్ట్రుడు "సంజయా! ఇంక నీవు పోయి యుద్ధరంగమున ఏమి జరుగుచున్నదో చూచి రమ్ము." అని అన్నాడు. సంజయుడు వెంటనే యుద్ధభూమికి బయలు దేరాడు.

సంజయుడు కురుక్షేత్రమునకుపోయి కొన్ని రోజులకు తిరిగి వచ్చాడు. రాగానే ధృతరాష్ట్రుని పాదముల మీద పడి ఏడుస్తున్నాడు.

"అయ్యో! పరాక్రమ వంతులలో కెల్ల పరాక్రమ వంతుడైన భీష్ముడు అంపశయ్య మీద పడి ఉన్నాడు. పరశురాముని జయించిన భీష్ముడు ఒక శిఖండి చేత భంగ పడ్డాడు. ఈ భీష్ముని అండ చూచుకొని నీ కొడుకు ఇంతకు ముందు జూదము ఆడి గెలిచాడు. ఇప్పుడు ఆ భీష్ముడే యుద్ధము అనే జూదములో ఓడిపోయాడు. పాండవుల సైన్యముతో పది రోజులు వీరోచితముగా పోరాడిన భీష్ముడు కడకు అస్తమించాడు. పదివేల మంది వీరులు తన మీదికి ఒక్కసారిగా ఎదిరించి వచ్చినా చలించని భీష్ముడు, ఒక్క శిఖండి చేతిలో ఓడిపోయాడు. ఈ మహానుభావుడు కేవలం నరుడు కాడు." అంటూ విలపిస్తున్న సంజయుని మాటలు విని, ధృతరాష్ట్రుడు కొంతసేపు మూర్ఛపోయాడు.

తరువాత తేరుకొని కంటినిండా నీరు పెట్టుకొని "సంజయా! దేవాసురులు ఒక్కటిగా వచ్చినా చలించని భీష్ముడు ఒక్క శిఖండి చేతిలో ఓడిపోయాడా! తన శస్త్రా స్త్రములతో విరోధులను మదమడంచుచున్న భీష్ముని, ఒక్క శిఖండి ఎదిరించాడా! ఇంత కన్నా ఆశ్చర్యం ఏముంటుంది సంజయా! భీష్ముడు అనే కాలమేఘాన్ని శిఖండి అనే చిరుగాలి చెదర గొట్టిందా! హతవిధీ! అంబకోసం తన మీదికి యుద్ధమునకు వచ్చిన పరశురాముని ఎదిరించి ఓడించిన భీష్ముడు, పాండవుల కోసం వచ్చిన శిఖండి చేతిలో ఓడిపోయాడా! అతని సత్వము, శౌర్యము, శీలము, పరాక్రమము, అతని శుద్ధవ్రతము, నాశము లేనివని నమ్మాను కదా సంజయా! ఇప్పుడు ఏమి చెయ్యాలి. " అని రోదించాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"సంజయా! శిఖండి భీష్ముని మీద బాణవర్షము కురిపించు చున్నపుడు మనవాళ్లు ఒక్కరూ అడ్డం రాలేదా! ఇన్ని అక్షౌహిణుల సైన్యము ఏమి చేయుచున్నది. ఒక్క శిఖండిని ఎదిరించలేకపోయారా! ద్రోణుడు, కృపుడు, అశ్వత్థామ, శల్యుడు పారిపోయారా! పాండవులు, శిఖండి కలిసి భీష్ముని ఎదిరించినపుడు, నా కొడుకులందరూ భయపడి, చేవ చచ్చి, అడవుల్లో దాక్కున్నారా! భీష్ముడు ఆహవ భూమిలో

అసహాయుడై పడి ఉన్నప్పుడే మన సేన అంతా చెల్లాచెదరై నశించి ఉండవలసినది. లేని ఎడల అటువంటి శరశాస్త్రకోవిదునికి ఈ తీరున రణరంగములో కూలిపోవలసిన దురవస్థ ఎందుకు దాపురించినది?

ఔరా! కుల వృద్ధు డైన గాంగేయుని చంపి రాజ్య చెయ్యడానికి సమ్మతించిన పాండవులకు ధైవము కూడా తోడు అయినది కదా! ధర్మము నశించింది. భీష్ముని చంపి రాజ్యము తీసుకొనడం అధర్మము, పాపం కాదా! అయ్యో! ఇప్పుడు కౌరవ సేన అనాధ అయినది కదా! నా కుమారులు ఏమయి పోయారో! ఎంత బాధపడుతున్నారో కదా! సంజయా! ఈ పది రోజులు యుద్ధము ఎలా జరిగింది. ఎవ్వరెవ్వరు ఎప్పుడెప్పుడు ఏమేమి చేసారు. ఇన్నిరోజులు గాంగేయుడు ఏ విధంగా యుద్ధం చేసాడు. సవిస్తరముగా చెప్పుము.'' అని అడిగాడు. దానికి సంజయుడు ఈ విధంగా చెప్ప సాగాడు.

''మహారాజా! నీ అవి నీతి వలననే కదా ధర్మపరులైన పాండవులు ఇన్ని కష్టములు కలిగాయి. ముందు వెనుకలు చూడకుండా పరులకు అపకారములు చేసిన వారికి ఎప్పటికైనా వాటి ఫలితము అనుభవించవలసినదే కదా! '' అని చెప్పి సంజయుడు ''రాజా! నీ ఆజ్ఞ మేరకు నేను యుద్ధరంగము నకు వెళ్లాను. నేను విన్నది, చూచినది,

నాకు తెలిసినది, వివరంగా చెప్పెదను. వినుము." అని మనసులో వేదవ్యాసుని ప్రార్థించాడు. ఆయన కృపతో ఈ విధంగా చెప్పసాగాడు.

"ఆ రోజు రాత్రి నిన్ను వదలి నేను మన సైన్యము నిలిచి ఉన్న ప్రదేశమునకు పోయి నీ కుమారుని స్థావరమునకు వెళ్లాను. అక్కడ గాంగేయుడు మొదలగు కురు వీరులు చుట్టూ కూర్చుని ఉండగా నీ కుమారుడు వారి మధ్యలో కూర్చుని మంతనాలు సలుపుతున్నాడు. నన్ను చూచి మర్యాదలు చేసాడు. నేను ఒక పక్క కూర్చుని అక్కడ జరిగిన విషయములు చూస్తూ ఉన్నాను.

సుయోధనుడు తన తమ్ముడు దుశ్శాసనుని చూచి "దుశ్శాసనా! మనము చిరకాలమునుండి పాండవులతో యుద్ధం చెయ్యడం కోసం ఎదురు చూచు చున్నాము. ఈ కోరిక ఈ నాటికి నెరవేరింది. మన సైన్యమునకు భీష్ముడు ఆరవ ప్రాణము. కాబట్టి మనము అందరము పితామహుని భీష్ముని కాపాడుకొనవలెను. ఇతను ఒక్కడే పాండవ సైన్యమును అంతమొందించ గల వీరుడు. మనలను అందరనూ రక్షించు ఇతనిని మనము కంటికి రెప్పలా కాపాడుకొనవలెను. ఎందుకనగా ఇతరు లెవ్వరూ ఇతనిని యుద్ధములో ఎదిరిం బతుక జాలరు, ఒక్క శిఖండి తప్ప. శిఖండి చేతిలో ఈ మహానుభావునికి ఓటమి రాకుండా

మనము రక్షించకొొన వలయును. అసలు ఇతనికి శిఖండి ఎదురు పడకుండా చూడండి. ” అని పలికాడు.

తరువాత యుద్ధమునకు సన్నాహములు మొదలయినవి. శంఖములు, దుందుభులు,మంగళ వాద్యములు మ్రోగుచుండగా కౌరవ సైన్యము యుద్ధమునకు బయలు దేరింది.

సువర్ణ తాళ కేతనముతో బీష్మడు తన రధము మీద దేదీప్యమానంగా వెలిగిపోతున్నాడు.

కాంచనమయవేదిక తన కేతనముగా ద్రోణుడు తన రధము మీద బయలు దేరాడు.

బంగారు గోవును కేతనముగా గల కృపుడు, తోకతో గల సింహము తన కేతనముగా గల అశ్వత్థామ, అరటి చెట్టు తన కేతనముగా శల్యుడు, ఇంకా మిగిలిన రాజులు రణోత్సాహంతో బయలు దేరారు.

యాదవ బలములతో కృతవర్మ, మహా రధుడైన జయద్రధుడు తన సైన్యముతోనూ, ఏనుగుల బలగములతో విందానువిందులు, కళింగ

దేశపు రాజు భగదత్తుడు తన సైన్యము తోనూ, గాంధార దేశాధీశుడు శకుని, తన కొడుకులు, తమ్ములతో, తన సేనలో తోనూ, సోమదత్తుడు, భూరిశ్రవుడు, బాహ్లికుడు, తమ తమ సేనలతోనూ యుద్ధ భూమి లో మోహరించారు.

కాంభోజరాజు సుదక్షిణుడు, కోసల రాజు బృహద్బలుడు, మాహిష్మతీపుర నాధుడు నీలుడు, త్రిగర్తదేశాధీశుడు సుశర్మ, అసుర వీరుడు అలంబసుడు, సాళ్వ, సౌవీర, శూరసేన, యవన రాజులందరూ తమ తమ సేనలతో మోహరించారు. వీరందరూ 10 అక్షౌహిణులు ఉన్నారు.

పదకొండవ అక్షౌహిణి సైన్యముతో పాము పడగ కేతనముతో నీ కుమారుడు, ఏనుగు నెక్కి బయలుదేరాడు. నీ కుమారునికి ఇరు పక్కల, దుశ్శాసనుడు, దుర్మర్షణుడు, వివింశతి, వికర్ణుడు మొదలగు వారు తమ తమ వాహనముల మీద అనుసరించారు. ఈ ప్రకారము కౌరవ సేన యుద్ధభూమి చేరుకుంది.

అప్పుడు సర్వసైన్యాధ్యక్షుడైన భీష్ముడు అక్కడకు చేరుకున్న రాజులనందరనూ పిలిచి "మహావీరులారా! క్షత్రియులకు యుద్ధ

సమయములో స్వర్గ ద్వారములు ఎప్పుడూ తెరుచుకొని ఉంటాయి. ఇంతకు ముందు ఎందరో మహానుభావులుయుద్ధములో మరణించి ఆ స్వర్గ ద్వారముల వెంట నడిచారు. మీరు అందరూ కూడా ఆ మార్గమున నడచుటకు సిద్ధంగా ఉండాలి. ఎందుకంటే క్షత్రియ వీరులకు, ఇంటిలో ఉండి, రోగముల బారి పడి చావడం కంటే పాపము మరొకటి ఉందా. కాబట్టి క్షత్రియునకు రణరంగములో పోరాటము ఒక పెన్నిధి వంటిది." అని పలికాడు భీష్ముడు.

ఆ మాటలు విన్న క్షత్రియ వీరులు "మేము మీ వెంట ఉంటాము. విజయమో వీరస్వర్గమో తేల్చుకుంటాము." అని జయజయధ్వానాలు చేసారు. తమ తమ సైన్యములతో యుద్ధమునకు సన్నద్ధమైనారు.

ఆ సమయంలో భీష్ముడు సుయోధనుని చూచి "సుయోధనా! నేను యుద్ధము చేయు సమయమున కర్ణుడు తన పుత్ర, మిత్ర, అమాత్య, బంధు సహితముగా యుద్ధమునకు రాకూడదు." అని రూఢి చేసుకున్నాడు.

"ఎట్టి పరిస్థితులలోనూ కర్ణుడు యుద్ధ భూమిలో అడుగుపెట్టడు." అని సుయోధనుడు పలికాడు. మరియు

“పితామహా! మీరు ఒక సమ యోచితమైన వ్యూహరచన చెయ్యండి. ” అని ప్రార్ధించాడు. అలాగే అని భీష్ముడు ఒక విచిత్రమైన వ్యూహ రచన చేసాడు.

భీష్ముడు, ద్రోణుడు పడమర ముఖంగా నిల్చున్నారు. తమకు ఒకపక్క కృపాచార్యులు, అశ్వత్థామలను, మరొక పక్క కృతవర్మ, శల్యులను నిలువమన్నారు. వెనుక పక్క బాహ్లిక, సోమదత్త, భూరిశ్రవసులను నిలిపారు. మధ్యలో సుయోధనుడు నిల్చున్నాడు. సంశప్తకులైన సుశర్మ మొదలగు వారిని అక్కడక్కడ నిలిపారు. ఈ ప్రకారము ఒక వ్యూహము పన్నాడు భీష్ముడు.

పాండవులు కూడా తమ తమ సైన్యములతో యుద్ధభూమిలో ప్రవేశించారు. అగ్రభాగాన యుధిష్ఠరుడు తన రధము మీద వెలిగిపోతున్నాడు. ధర్మజునికి అటు పక్క భీముడు తన గదాయుధంతో, ఇటు పక్క అర్జునుడు తన చేతిలో ఇంద్ర ధనుస్సు లాంటి గాండీవంతో నిల్చున్నారు. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునుని రధసారధిగా రధంమీద కూర్చుని ఉన్నాడు. అర్జునుని రధం పైన కపిధ్వజము రెపరెపలాడుతూ ఉంది. అర్జునుడు గాండీవమును ఎక్కుపెట్టి ధనుష్టంకారము చేసాడు. నకుల సహదేవులు అతనిని అనుసరించారు. ద్రౌపదీ పుత్రులైన ఉపపాండవులు తమ తమ సైన్యములతో మోహరించారు. ప్రతి

వింధ్యుడు, శ్రుతసోముడు, శ్రుతకీర్తి, శతానీకుడు, శ్రుతసేనుడు, సౌభద్రుడు, తమ తమ సైన్యములతో రణభూమి ప్రవేశించారు.

పాంచాల రాజు ద్రుపదుడు తన ఏనుగుల సైన్యముతో వచ్చాడు. తన కుమారులు, తన అన్నదమ్ములతో యుద్ధానికి సిద్ధమైనాడు మత్స్యదేశాధిపతి విరాటుడు. యాదవ యోధులతో సాత్యకి, వీరప్రలాపములు చేస్తూ చేకితానుడు, వారి వెంట తన సైన్యముతో వీరుడు శిఖండి యుద్ధభూమిలో విహరిస్తున్నారు. మగధ దేశాధీశుడు సహదేవుడు సముద్రమును పోలిన తన సేనతో యుద్ధ రంగం ప్రవేశించాడు. తన పరాక్రమము వెల్లి విరియ, అధిక మైన భుజబలంతో ధృష్టకేతుడు, తన సహోదరునితో యుద్ధసన్నద్ధమై వచ్చాడు.

రాక్షస వీరుడు, భీముని కుమారుడు, అయిన ఘటోత్కచుడు తన రాక్షస సైన్యముతో యుద్ధభూమిలో ప్రవేశించాడు. అలాగే పాండ్య రాజు, కేకయ రాజులు ఐదుగురు, శైబ్యుడు, ఇంకా వివిద దేశాధీశులు తమ తమ సైన్యములతో పాండవుల పక్షాన యుద్ధ చేయడానికి సన్నద్ధమైనారు. ఈ ప్రకారము పాండవుల పక్షాన ఏడు అక్షౌహిణుల సైన్యం యుద్ధభూమిలో మోహరించింది. ఈసైన్యమును సర్వసైన్యాధ్యక్షు డైన ధృష్టద్యుమ్నుడు ముందుండి నడిపిస్తున్నాడు. ఆ ప్రకారము పాండవ సైన్యము శమంతపంచకము సమీపమునకు చేరుకున్నది.

పాండవాగ్రజుడు యుధిష్టరుడు, పాంచాల, మత్స్యదేశాధీశులు చుట్టు ఉండగా తూర్పు మొహం గా నిలబడి ఉన్నాడు. వారి ఎదురుగా భీష్మాదులున్న కౌరవ సేన నిలబడి ఉన్నది. యుధిష్ఠిరుడు తన సైన్యములోని వివిధ రాజ్యాధినేతలను చూచి,

"వీరాధివీరులారా! మనము ఈ యుద్ధమున గెలిస్తే ఈ భూమినంతయు కైవసం చేసుకుంటాము లేని ఎడల స్వర్గలోక సుఖములు అనుభవిస్తాము. మనము దేని కైనా సిద్ధముగా ఉండాలి. " అని వీరోచితంగా పలికాడు. ఆ మాటలు విని వివిధ దేశాధిపతులు జయజయధ్వానాలు చేసారు . తమ తమ శంఖములు పూరించారు." అని చెప్పాడు సంజయుడు.

అది విని దృతరాష్ట్రుడు "సంజయా! మన సైన్యములు ఎక్కువ. పాండవుల సైన్యలు స్వల్పము. కాని ఏ ధైర్యంతో వారు యుద్దానికి దిగుతున్నారు." అని అడిగాడు. "రాజా! అది కూడా చెబుతాను విను." అని సంజయుడు చెప్పసాగాడు.

ధర్మరాజు అర్జునుని చూచి "అర్జునా! చూడు. కౌరవ సైన్యము చాలా బలంగా ఉంది. మన సైన్యము వారి ముందు చాలా స్వల్పముగా

ఉంది కదూ!" అని అంటున్న అన్నయ్య ధర్మజుని మొహంలోకి చూచి అర్జునుడు ఇలా అన్నాడు.

"అన్నయ్యా! పూర్వము ఒకసారి నారదుడు భీష్మ ద్రోణులు వింటూ ఉండగా నాకు ఇలా చెప్పాడు. అధర్మ వర్తనులకు ఎక్కువ సైన్యము ఉన్నప్పటికినీ, కొంచెం గా ఉన్న ధర్మతత్పరులైన వారి సేనలు వారిని గెలువగలవు.

అది అలా ఉన్నప్పటికినీ, అన్నయ్యా! అమానుష శక్తి గల భీముని గదా విహారము తట్టుకోడానికి ఎవరి కన్నా వీలవుతుందా! ధృష్టద్యుముని, శిఖండిని మొదలుగాగల పాంచాల భూపతులను గెలవ డానికి ఎవరి తరం అవుతుంది చెప్పు! ఇంకా విరాటుడు, మొదలగు మాత్స్య భూపతుల పరాక్రమము నీకు తెలియనిది కాదు కదా! ఇంకా మనవైపు సాత్యకి, చేకితానుడు మొదలగు యాదవ రాజులు ఉన్నారు. ఇంకా అవక్ర పరాక్రమ వంతుడు అభిమన్యుడు, మాయా విద్యా విశారదుడు ఘటోత్కచుడు ఉన్నారు కదా. వీటన్నిటిని మించి నీ ధర్మనిరతి, శ్రీకృష్ణుని సంరక్షణ మనకు ఉన్నాయి కదా! ఇంక నీ గాండీవము సంగతి నీకు తెలియనిది కాదు. అయినా అన్నయ్యా నీ శక్తి నీకు తెలియదు. నీవు దేవతలనే జయించగలవాడవు. నీకు కోపము వస్తే ఎవరు ఏమవుతారో

వాళ్లకే తెలియదు. కాబట్టి నీవు మన సైన్యమును గురించి కలత చెంద వలదు.” అని అన్నాడు అర్జునుడు.

అది విని ధర్మనందనుడు “అర్జునా! నీ వచనములు నా మనసుకు ఎంతో ఆనందాన్ని కలిగించాయి. కౌరవులకు దీటుగా మనము కూడా ఒక వ్యూహము పన్న వలెనని ధృష్టద్యుమ్నునికి చెప్పు.” అని అన్నాడు.

“అటులనే అన్న య్యా” అంటూ అర్జునుడు ధృష్టద్యుమ్నుని వద్దకు పోయి ధర్మజుని మనోగతము తెలిపాడు.

ధృష్టద్యుమ్నుడు ఒక వ్యూహము రూపొందించాడు. అభిమన్యుని, ఉపపాండవులను, నకుల సహదేవులను వెంటపెట్టుకొని భీమసేనుడు సేనకు అగ్రభాగంలో నిలిచాడు. చేకితానుడు, సాత్యకి, పాంచాల, మత్స్యాధి పతులు తమ తమ బలగములతో ఉత్తర, దక్షిణ భాగములో నిలిచారు. నడుమ గజారూఢుడై ధర్మరాజు నిలిచాడు. అందరి కన్నా ముందు అర్జునుడు వెంట ఉండి రక్షిస్తూ ఉండగా, శిఖండి భీష్ముని ఎదురుగా నిలిచాడు. వెనుక భాగమున మగధ రాజు సహదేవుడు, ధృష్ట కేతుడు మొదలగు వారి నిలిచారు. రధములు, ఏనుగులు, అశ్వములు,

కాల్బములతో కురు పాండవ సైన్యములు నేన ఈని నట్టు కనపడుతున్నాయి.

ఈ భూమి మీద ఉన్న , బాలురు వృద్ధులు తప్ప మిగిలిన మగవారందరూ ఆ యుద్ధంలో పాల్గొంటున్నారు. అందరూ విజయం తమదే అంటూ జయజయధ్వానాలు చేస్తున్నారు." అని అన్నాడు సంజయుడు.

ఇది విని ధృతరాష్ట్రుడు "సంజయా! పాండవ కౌరవ సైన్యములలో ఎవరి సైన్యం బలంగా ఉందంటావు." అని సందేహం వెలిబుచ్చాడు.

"దేవా! రెండు పక్కల ఉన్న వారలు ఎదుటి వారి కంటే తమ బలమే ఎక్కువని పలుకుతున్నారు. నీ కుమారుడు సుయోధనుడు కూడా తన బలమే ఎక్కువ అనుకుంటున్నాడు. కాని నాకూ చూడగా, శ్రీకృష్ణుని అండ ఉన్న పాండవుల బలమే ఎక్కువ అని పిస్తూ ఉంది.

తరువాత, కృష్ణార్జునులు తమ తమ శంఖములు, పాంచజన్య దేవదత్తములు, పూరించారు. ఆ శంఖ నాదములు విని పాండవ సైన్యములో ఉత్సాహం పెల్లుబికింది. కౌరవ సైన్యము గుండెల్లో గుబులు

పుట్టింది. తమ తమ సేనలకు ఉత్సాహం కలిగించడానికి కౌరవ సైన్యములో కూడా మంగళ తూర్యనాదములు మ్రోగాయి.

ఆ సమయమున ధర్మరాజు తన ఆయుధములను రధములో విడిచి పెట్టి, కవచము విడిచి, రధము దిగి, పాద చారియై, మౌనంగా, చేతులు కట్టుకొని, కౌరవ సేనలో ఉన్న భీష్ముని వంకకు పోతున్నాడు. అది చూచి పాండవులు, కృష్ణుడు, సాత్యకి, ఇంకా ధర్మజునికి ఆప్తులైన రాజులు కలవర పడ్డారు. వారు కూడా రధములు దిగి ధర్మజుని వెంబడించారు.

"మేమంతా ఉండగా నీవు కాలి నడకన వెళ్లడానికి కారణమేమి? యుద్ధమునకు అన్ని సిద్ధము చేసుకొని ఇప్పుడు ఇలా నడిచి వెళ్లడం భావ్యమా! శత్రువులు మనలను హేళన చేయరా! పిరికి వాడు అనుకోరా!" అని భీముడు, అర్జునుడు, నకుల సహదేవులు తలకొక మాట అడుగుతున్నారు. కాని ధర్మజుడు మారు మాటాడక ముందుకు వెళుతున్నాడు.

అది చూచి కృష్ణుడు "ధర్మజుని తలంపు నాకు తెలియును. అతడు భీష్మ, ద్రోణ, కృప, శల్యులకు నమస్కరించి, వారల వద్దనుండి

యుద్ధము చేయుటకు అనుమతి కోసం వెళుతున్నాడు. పెద్దల అనుమతి తీసుకొని యుద్ధం చేస్తే విజయం తథ్యం అని పెద్దలు చెబుతారు కదా. కాబట్టి ఆ మంచి పని చెయ్యడానికి ధర్మజుడు వెళుతున్నాడు." అని పలికాడు కృష్ణుడు.

ఆ మాటలు విన్న వారు అలాగే నిలబడిపోయారు. ధర్మజుడు ఏమి చేస్తాడో అని చూస్తూ ఉన్నారు. కృష్ణార్జునులు, భీముడు, నకుల, సహదేవులు, ధర్మజుని వెంట వెంట వెళ్లారు. ధర్మజుడు భీష్ముని రథం వద్దకు వెళ్లాడు.

అది చూచి కౌరవ సేనలో ఉన్న ప్రముఖులు "ధర్మరాజు ఇప్పుడు ఇక్కడకు ఎందుకు వచ్చాడో! " అని తలలు ఎత్తి చూస్తున్నారు. ఇంక కొంతమంది, "ధర్మజుని వెంట భీమార్జునులు, నకుల సహదేవులు, అభిమన్యుడు, సాత్యకి, విరాటుడు, ద్రుపదుడు, ధృష్టద్యుమ్నుడు, శిఖండి తమ పక్షాన ఉండగా ఇంకా ధర్మజునికి భయం ఎందుకు." అని అనుకున్నారు.

ఇంకొంతమంది "అయినా ధర్మరాజు పిరికి వాడు కాదు కదా! ఈ సయమంలో ఇక్కడు ఎందుకువచ్చాడో! " అని ఆశ్చర్య పోతున్నారు. ఈ ప్రకారము తలకొక విధంగా తర్కించుకుంటున్నారు.

"కౌరవ సేనలో ఉన్న వారు మానధనుడైన ధర్మనందనుడు భీష్మునితో ఏమి మాట్లాడతాడు? భీష్ముడు ధర్మజుని ఏ విధంగా సన్మానిస్తాడు? కృష్ణార్జునులు ఏమంటారో? భీముడు, నకుల సహదేవులు ఏ విధంగా మాట్లాడతారో? అసలు వీళ్లందరూ ఈ సమయంలో ఇలా రావడం ఏమిటి? " అని వారిలో వారే మాట్లాడుకుంటున్నారు.

ధర్మరాజు మౌనంగా భీష్ముని వద్దకు వెళ్లాడు. నమస్కారం చేసాడు. "మహానుభావా! నీకు ఎదురు నిలిచి యుద్ధం చేసే దుస్థితి దాపురించి నందులకు చింతిస్తున్నాను. ముందుగా మిమ్ములను కలిసి మీ అనుజ్ఞ తీసుకోడానికి వచ్చాను. యుద్ధము చేయుటకు నాకు అనుజ్ఞ ఇవ్వండి. మీ దీవెనలు తీసుకొని వెళితే నేను శత్రువులను గెలువగలను." అని అన్నాడు ధర్మరాజు.

“ధర్మజా! ఈ సమయంలో నీ రాక అత్యంత సముచితము, శ్రేయస్కరముగా నున్నది. నీవు కనుక ఇలా రాక పోయినట్టయితే నీకు శాపం ఇచ్చి ఉండేవాడిని. నీవు వచ్చావు. నీకు మేలు కలుగుతుంది. నీవు శత్రువులను గెలుస్తావు. నీకు కావలసిన ఒక వరం కోరుకో, నీపక్షాన యుద్ధం చెయ్యడం తప్ప!” అని అన్నాడు.

“పితామహా! మీరు రారాజు పక్షాన మాత్రమే యుద్ధం చెయ్యండి కాని నాకు మాత్రం హితము చేయండి. ” అని అన్నాడు.

“దర్మజా! నీ మనసులో ఏముందో చెప్పు? ” అని అడిగాడు భీష్ముడు.

“పితామహా! ఏమియు లేదు--మీతో యుద్ధం చేసి గెలిచే ఉపాయం చెప్పండి! ” అని అడిగాడు.

భీష్ముడు చిరునవ్వు నవ్వాడు.“ధర్మజా! యుద్ధములో నన్ను ఎదిరించి గెలవడం ఈ దేవతలకు కూడా సాధ్యంకాదు.” అని అన్నాడు.

అందుకే కదా మిమ్ములను ప్రార్థించడం అన్నాడు ధర్మజుడు.

"నా చేతిలో ఆయుధము కిందపడిన గాని నన్ను వధించడం ఎవరికీ సాధ్యంకాదు. ఇప్పటికి ఇంతే చెప్పగలను. ఇంతకన్నా వివరంగా చెప్పడానికి ఇది తరుణం కాదు. ఈ సారి నన్ను కలిసినప్పుడు నీ మనోరథం నెరవేరుస్తాను." అని అన్నాడు భీష్ముడు.

"అయితే మరల మిమ్ములను మరలా కలుస్తాను. అనుజ్ఞ ఇవ్వండి. " అని భీష్మునికి నమస్కరించి ఆయన అనుమతి పొంది, భీష్ముని వద్దనుండి బయలు దేరాడు.

కృష్ణార్జునులతో సహా ధర్మరాజు, ద్రోణుడు, కృపాచార్యుడు, శల్యుల వద్దకు క్రమముగా వెళ్లాడు. వారి పాదములకు నమస్కారము చేసాడు. ఒక్కొక్కరి వద్ద నుండి యుద్ధము చేయుటకు అనుమతి తీసుకున్నాడు. తనకు జయము కలుగవలెనని ఆశీర్వదించమని ప్రార్థించాడు.

"ధర్మజా! నీకు తోడుగా కృష్ణుడు ఉండగా మరొకరిని జయం కలుగవలెనని ఆశీర్వదించమనడం ధర్మము కాదు. ఏ పక్షాన కృష్ణుడు ఉంటాడో ఆ పక్షానికి జయం కలుగుతుంది. ఇది సత్యం." అని అన్నాడు ద్రోణుడు.

అప్పుడు ధర్మజుడు అతనిని వధించు ఉపాయం చెప్పమన్నాడు.

" ధర్మజా! నా చేతిలో ఆయుధము ఉన్నంతవరకు నన్ను గెలవడం ఎవరికీ సాధ్యంకాదు. కాని నేను ప్రాయోపవేశము చేసి, నా శస్త్రాస్త్రములను విడిచి పెట్టినప్పుడు, నన్ను చంపవచ్చును. బాగా నమ్మదగ్గవాడు నాకు అత్యంత దుస్సహమైన అశుభ వార్త చెప్పినపుడు మాత్రమే నేను అస్త్రసన్యాసం చేస్తాను. ఈ సమయంలో శత్రువులు నన్ను చంపగలరు." అని పలికాడు ద్రోణుడు.

ధర్మజుడు కృపాచార్యుని కూడా అతనిని వధించు ఉపాయము అడిగాడు. "ధర్మజా! నేను ఎవరి చేతులోనూ చంపబడను. కాని నీకు జయం కలుగుతుంది." అని పలికాడు. కృపాచార్యుడు ధర్మజుని విజయునిగా దీవించాడు.

(మహాభారతయుద్ధములో చావ కుండా బతికి బయట పడ్డవాళ్లు కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ, అశ్వత్థామ మాత్రమే. వీళ్లనే రధిక త్రయము అన్నారు.).

ధర్మజుడు మద్రపతి శల్యుని వద్దకు పోయి తమరు కర్ణునికి సారధి అగుట సంభవించినపుడు అతనిని శూలముల వంటి మాటలతో చికాకు పరచ వలెనని తనకు శల్యుడు ఇదివరకు ఇచ్చిన మాటను గుర్తుచేసాడు. " ధర్మజా! నాకు ఆ మాట గుర్తు ఉన్నది. ఆ ప్రకారమే చేస్తాను. నిశ్చింతగా ఉండు." అని పలికాడు.

ధర్మరాజు ఈ ప్రకారము అందరి వద్ద ఆ శీర్వాదము తీసుకుంటూ ఉండగా శ్రీకృష్ణుడు, యుద్ధము ఎలా జరుగుతున్నదో అని వినోదంగా చూడటానికి వచ్చిన కర్ణుని వద్దకు పోయి "కర్ణా! నీవు భీష్ముని మీది కోపంతో యుద్ధం చెయ్యనని అలిగావు అని విన్నాను. మరి భీష్ముడు చనిపోయే దాకా పాండవుల పక్షాన వినోదంగా యుద్ధం చెయ్యరాదా! " అని అడిగాడు.

"కృష్ణా! నేను భీష్ముని మీద కోపంతో యుద్ధం నుండి వైదొలిగాను. కాని నేను సుయోధనునికి ఇచ్చిన మాట తప్పను. అది నీకు తెలుసు కదా! " అని అన్నాడు కర్ణుడు. ఆమాటలు విన్న కృష్ణుడు నవ్వుతూ పాండవుల వెంట వెళ్లాడు.

ధర్మరాజు కొంచెం దూరం పోయి కౌరవ సైన్యము ఎదురుగా నిలిచి "ఓ కౌరవ సైన్య ప్రముఖులారా! మీలో ఎవరైనా నా మీద అభిమానంతో నా పక్షాన రాదలచు కొన్న రావచ్చును. వారిని నా తమ్ముల వలె ఆదరిస్తాను అని పలికాడు.

ఆ మాటలు విని నీ కుమారుడు యుయుత్సుడు (సుయోధనుని తమ్ముడు) "నేను వస్తాను నన్ను మీలో కలుపుకోండి. " అని పెద్దగా అరిచాడు. ధర్మరాజు సంతోషించి రమ్మన్నాడు. యుయుత్సుడు సుయోధనుని దుర్మార్గములను ఖండించుచూ, పాండవులను పొగుడుతూ, తన సేనలతో సహా పాండవ పక్షం చేరాడు. ధర్మజుడు యుయుత్సుని తన పక్షమునకు సాదరంగా ఆహ్వానించాడు.

తరువాత ధర్మజుడు తన రధం వద్దకు వచ్చాడు. రధాన్ని అధిరోహించాడు. కవచము తొడుక్కున్నాడు. ధనుర్బాణములను ధరించాడు. అది చూచి తక్కిన యోధులు అందరూ తమ తమ రధములను అధిష్టించారు. ధృష్టద్యుమ్నుడు పన్నిన వ్యూహం ప్రకారము నిలిచారు." అని చెప్పిన సంజయుని చూచి ధృతరాష్ట్రుడు ఇలా అన్నాడు.

(పాఠకులకు ఒక్క మనవి: ఇక్కడి నుండి భగవద్గీత ప్రారంభం అవు తుంది. భగవద్గీత విషయంలో కొంత మందికి కొన్ని అపోహలు ఉన్నాయి.

(1) భగవద్గీత మహాభారతంలో అంతర్భాగమా లేక వ్యాసుడు విడిగా రాసాడా?

మనకు నాలుగు వేదాలు ఉన్నాయి. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అధర్వణ వేదము.(కొంతమంది మూడు వేదములు అని కూడా అంటారు.) ఈ వేదములలో చెప్పబడిన రాజుల కధలు, దేవతల కధలు, యజ్ఞయాగాది క్రతువులు, రాజనీతి విషయాలు, నీతి విషయాలు, యుద్ధరీతులు, అనుసరించవలసిన వ్యూహములు, ఇత్యాది విషయములు అన్ని మహాభారతములో మనకు కనపడతాయి.

వేదాంగములు అయిన ఉపనిషత్తులలో ఉన్న విషయములు అన్నియు, క్రోడీకరించి, సరళమైన భాషలో అందరికీ అర్ధమయ్యే రీతిలో భగవద్గీతరూపంలో 18 అధ్యాయములలో పొందుపరిచాడు వ్యాసభగవానుడు. అందుకే మహా భారతమును పంచమ వేదము అన్నారు. మహాభారతము 18 పర్వములయితే, భగవద్గీత 18

అధ్యాయాలు. యుద్ధముకూడా 18 రోజులు జరిగింది. ఒకటికి ఒకటి అనుసంధానమయి ఉన్నాయి. కాబట్టి భగవద్గీత మహాభారతములో అంతర్భాగము అన్న విషయంలో ఏ మాత్రం సందేహం లేదు.

2. ఇరుపక్షముల సైన్యములు మోహరించి యుద్ధము చెయ్య డానికి కదను తొక్కుతుంటే, ఇరుసైన్యముల మధ్య నిలబడి, కృష్ణుడు తీరుబడిగా, 700 శ్లోకములు అర్జునుడికి చెప్పాడా!

ఇక్కడ మనం గమనించవలసిన విషయం ఏమిటంటే వ్యాసుడు సందర్భము వచ్చినప్పుడల్లా నీతి శాస్త్రము ఏదో ఒక పాత్ర చేత మనకు బోధించాడు. నారదుడు ధర్మరాజుకు రాజనీతి బోధించాడు. విదురుడు ధృతరాష్ట్రునకు నీతిసూత్రాలు బోధించాడు. ద్రౌపది సత్యభామకు పతివ్రతా లక్షణాలు వివరించింది. మనం చదువుకున్నాము. భగవద్గీతలో ఉపనిషత్సారము పూర్తిగా అందించాడు. కాబట్టి దానిని మనం చదివి అధ్యయనం చేసి ఆచరించవలె కాని, ఎక్కడ చెప్పాడు, ఎప్పుడు చెప్పాడు, ఎలాచెప్పాడు, అది సాధ్యమా? ఇదిసాధ్యమా? అని కుశంకలతో పొద్దుపుచ్చకూడదు. కనీసం భగవద్గీతలో ఒక్క శ్లోకం అన్నా చదివి, అర్ధంచేసుకొని ఆచరించడానికి ప్రయత్నం చేస్తే మనజన్మలు సార్ధకం

అవుతాయి కాని ఇలా సందేహాలు లేవ నెత్తుతుంటే నిత్యశంకితులుగానే మిగిలిపోతాము.

ఇంకా కొంతమందికి మరొక సందేహం వచ్చింది. భగవద్గీతలో చెప్పిందే చెప్పారండీ. శ్రీ కృష్ణుడు ఇలా చెప్పిందే చెప్పి సుత్తి కొడతాడా! వ్యాసుడు అలా రాస్తాడా! అందుకని ఇప్పుడు మనం చదివే భగవద్గీత అంతా వ్యాసుడు రాయలేదు. కాలక్రమేణా ఎన్నో శ్లోకములు ప్రక్షిప్తములు (అనగా తరువాత ఇతరుల చేత చేర్చబడినవి అని అర్థము) అయినాయి అని కొంతమంది వాదన. ఆ వాదనకు అనుకూలంగా వారు అలాంటి ప్రక్షిప్తములను తొలగించి, ఒక సంక్షిప్త గీతను ప్రచురించారు కూడా.

ఈ వాదోపవాదాలలో నిజం ఉన్నా లేకపోయినా, ఒక్కటి మాత్రం నిజం. మనం సర్వజ్ఞులము కాము. మన మేధస్సు పరిమితం అయినది. ఒకసారి చెబితే అర్థం కాదు. పదే పదే చెప్పాలి. చెప్పవలసిన విషయం అతి క్లిష్ఠమయినది. కాబట్టి ఒక విషయం పలుమారు చెప్పినందువలన తప్పులేదు కదా!

భగవద్గీత మొదటి అధ్యాయంలో భగవద్గీత ఏ సందర్భంలో ఎవరికి ఎందుకు చెప్పవలసి వచ్చింది అన్న విషయం వివరించారు. రెండవ

అధ్యాయములో, తరువాత చెప్పబోవు విషయములు అన్నియు ఒక విషయసూచికలో మాదిరి వివరించారు. మూడవ అధ్యాయము నుండి కర్మయోగముతో మొదలెట్టి ఉపనిషత్తులతో ఉన్న విషయములు అన్ని వివరంగా చెప్పారు. మధ్యలో మనకు పూర్తిగా అర్ధం అయ్యేవిధంగా విజువల్సు కూడా చూపించారు (విశ్వరూప సందర్శనం). తరువాత ఈ విద్య ఎంత గుహ్యమైనదో వివరించారు. అర్జునుడు లేవనెత్తిన సందేహములు అన్ని ఓపికగా తీర్చారు. ఆఖరు అధ్యాయంలో అప్పటిదాకా చెప్పిన విషయములు అన్ని ఒక్కసారి సింహావ లోకనం చేసారు. ఆఖరున ఫలశ్రుతి గా శ్రీకృష్ణుడు, అర్జునుడు ఎక్కడ ఉంటారో అక్కడ సర్వసంపదలు, సకల ఐశ్వర్యములు సుస్థిరమైన నీతి సమృద్ధిగా ఉంటాయి అని ముగించారు.

కాబట్టి ఇలాంటి సందేహములు సరికావు.

ఇంకా కొంతమంది దేహధారులకు మరొక విచిత్రమైన సందేహం కలుగుతూ ఉంది. భగవద్గీత ఒక మతగ్రంథం అని అది హిందువులకు మాత్రం పరిమితం అయినది అని.

భగవద్గీత చెప్పబడిన కాలం ద్వాపర యుగం. అప్పుడు మతాలు లేవు. ఆ రోజుల్లో రాజ్యం కోసం, కొట్లాడుకున్నారేకాని, మతం కోసం కొట్లాడుకోలేదు. భగవద్గీతలో హిందూమతం అనే పదం ఎక్కడా మనకు వినపడదు. కాబట్టి ఇది ఒక సంకుచితమైన అభిప్రాయం. భగవద్గీత ఒక యూనివర్సల్ కోడ్ ఆఫ్ కాండక్ట్. ఈ ప్రపంచంలో అందరూ అనుసరించ తగ్గది. ఈ లోకంలో ప్రతి మనిషి మాతృగర్భం నుండి భూగర్భం దాకా చేసే సుదీర్ఘమైన ప్రయాణంలో అనుదినము ఎలా ప్రవర్తించాలో వివరించి చెప్పిన గ్రంధం భగవద్గీత. నేటి విద్యార్థులలో, యువకులలో, యువతులలో తలెత్తుతున్న నిరాశా వాదాన్ని పారద్రోలి, వారిని కార్యోన్ముఖులును చేసే చక్కని ఔషధము భగవద్గీత. ఈ గీతలో ప్రతి శ్లోకము ఆణిముత్యమే. ప్రతి పదమూ అనుసరణీయమే. భగవద్గీతలోని ఏ ఒక్క శ్లోకమును చదివి, అర్థం చేసుకొని, త్రికరణశుద్ధిగా ఆచరిస్తే వారి జీవితం శోభాయమానం అవుతుంది అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు.

తిక్కన గారు భగవద్గీతను క్లుప్తంగా వివరించారు. అది ఇక్కడినుండి మొదలవుతుంది.)

భగవద్గీత

ధృతరాష్ట్రుడు సంజయునితో ఇలా అంటున్నాడు.

"సంజయా! ధర్మక్షేత్రమైన కురుక్షేత్రమున యుద్ధము చెయ్యడానికి సిద్ధమైన మన బలములు, పాండవ బలములు ఏమి చేయుచున్నారో చెప్పు" అని అ డిగాడు

దానికి సంజయుడు ఇలా చెప్పాడు. "మహారాజా! దుర్యోధనుడు పాండవులు పన్నిన యుద్ధ వ్యూహమును చూచాడు. ఆచార్యుడైన ద్రోణుని వద్దకు పోయి ఇలా అంటున్నాడు.

"ఆచార్యా! చూడండి! నీకు శిష్యుడు, ద్రుపద పుత్రుడు అయిన ధృష్టద్యుమ్నుడు పన్నిన వ్యూహం చూడండి. పాండవుల సేన బలంగా ఉన్నది. అందులో భీమార్జునులను పోలిన వీరులు సాత్యకి, ద్రుపదుడు, ధృష్టకేతుడు, చేకితానుడు, కాశిరాజు, పురుజిత్తు, కుంతిభోజుడు, శైబ్యుడు, యుధామన్యుడు, ఉత్తమౌజుడు, అభిమన్యుడు, ద్రౌపది పుత్రులు, మొదలగు వారందరూ యుద్ధసన్నద్ధులై ఉన్నారు. భీముని చే రక్షింపబడుతున్న పరిమితమైన పాండవ సేనను చూడండి.

ఇంక మన సేనలో, మీరు, భీష్ముడు, కృపాచార్యుడు, అశ్వత్థామ, శల్యుడు,వికర్ణుడు, భూరిశ్రవుడు, ఇంకా పెక్కుమంది రధికులు, నానా అస్త్ర శస్త్ర కోవిదులు, వివిధ యుద్ధరీతులలో విశారదులు ఉన్నారు. వీరందరూ నా కోసం తమ తమ ప్రాణములు విడుచుటకు సిద్ధంగా ఉన్నారు. భీష్మాభి రక్షితమైన మన సేన అపరిమితము. మీరందరూ మన సేనానాయకుడు భీష్మునికి రక్షణగా నిలవండి." అని అన్నాడు సుయోధనుడు.

ఈ మాటలు విన్న భీష్ముడు సుయోధనునికి ప్రియం కలిగేటట్లు సింహనాదం చేసాడు. తన శంఖము పూరించాడు. మిగిలిన వారు కూడా తమతమ శంఖములు పూరించారు. వివిధములైన తూర్యనాదములు దిక్కులు పిక్కటిల్లేటట్లు మోగాయి.

అప్పుడు కృష్ణుడు పాంచజన్యమును, అర్జునుడు దేవదత్తమును, భీమసేనుడు పౌండ్రమును, యుధిష్ఠిరుడు అనంత విజయమును, నకులసహదేవులు, సుఘోష, మణి పుష్పకములును, పాంచాల, విరాట, సాత్యకి, ధృష్టద్యుమ్నులు, శిఖండి, ఇతర ప్రముఖ దండనాయకులు తమ తమ శంఖములు పూరించారు. ఈ శంఖ నాదములకు కౌరవుల

హృదయములు పగిలిపోయినవి. పాండవులు, వారి పుత్రులు, ఇతర యోధుల మనసులు ఆనందంతో పరవళ్లు తొక్కాయి.

యుద్ధమునకు సమయమయినది. అర్జునుడు గాండీవము చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. నారిని సారించాడు. కౌరవుల పక్షాన ఉన్న వీరులను తేరిపార చూచాడు. కృష్ణుని చూచి ఇలా అన్నాడు.

"కృష్ణా! ఇప్పుడు నేను కౌరవులలో ఎవరెవరితో యుద్ధం చేయాలో చూడాలి కదా. కాబట్టి మన రథమును ఉభయ సైన్యములకు మధ్యలో నిలుపుము." అని అన్నాడు.

అప్పుడు కృష్ణుడు భీష్మ, ద్రోణ, ప్రముఖ యోధులు చూచుచుండగా తన రథమును అర్జునుడు చెప్పినట్లు నిలిపాడు.

"అర్జునా! ఇప్పుడు కౌరవులలో ఉన్న ప్రముఖ వీరులను చూడుము." అని అన్నాడు

అప్పుడు పార్థుడు తన బలములలోనూ, కౌరవ బలములలోనూ ఉన్న సోదరులను, సుతులను, మేనమామలను, గురువులను, బంధువులను, పెద్దలను చూచి విషాదంతో కుంగిపోయాడు.

కృష్ణుని చూచి "కృష్ణా! దుర్మదాంధుడైన సుయోధనుని వలన గదా ఈ యుద్ధము దాపురించినది. ఈ యుద్ధ భూమి లో ఇరుపక్షముల లోని బంధువులను మిత్రులను చూచి నా మనసు వికలమైనది. కంపరముగానున్నది. గాండీవము చేతిలో నిలువడం లేదు. కాళ్లు తేలిపోవుచున్నవి. ఈ యుద్ధము నేను చేయజాలను.

ఎవ్వరి కోసం అయితే ఈ భూమిని జయించాలని యుద్ధం చేస్తున్నామో, ఎవ్వరి సుఖం కోరి ఈ యుద్ధమునకు పాల్పడ్డామో, వారందరూ తమ తమ ధన, మాన, ప్రాణములు పణంగా పెట్టి యుద్ధ ము చేస్తున్నారు. చావడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. తాతలను, మామలను, సుతులను, తండ్రులను, తమ్ములను, అన్నలను, గురువులను, శిష్యులను, మిత్రులను, వధియించి నేను సాధించే ఈ నెత్తుటి తో తడిసిన రాజ్యభోగములు నాకు ప్రీతిని కలిగిస్తాయా! నాకు కీర్తి దశదిశలా వ్యాపిస్తుందా! నాకు శ్రేయస్సు కలుగుతుందా! అక్కడ ఉన్న బంధువులను మనం చంపుతున్నాము. వారి చేతిలో మన బంధువులు చస్తున్నారు.

ఇంక మిగిలిందేమిటి! కాబట్టి ఈ పాపముతో కూడిన యుద్ధమునకు నేను అంగీకరించను.

ఈ పదునాలుగు భువనములు ఏలడానికైనా సరే ఇలాంటి యుద్ధము ఎలా చెయ్యగలను? కృష్ణా! వాళ్లు యుద్ధం చేస్తే చెయ్యనీ. నాకు మాత్రం వారితో యుద్ధం చెయ్యడానికి మనసు రావడం లేదు. ఆ తరవాత వచ్చే కీడును, దుష్పరిణామాలను, తలంచ కుండా, అత్యంత లోభంతో, ధృతరాష్ట్రుని పుత్రులు కుల క్షయానికి పాల్పడు తున్నారు. యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఈ విషయం నీకు తెలుసు నాకు తెలుసు. తెలిసి కూడా వీరిని మనం నిర్దయగా చంపడం వలన మనకు ఏమి ఒరుగుతుంది చెప్పు.

కృష్ణా! కులనాశము అయితే కులధర్మములు అంతరించిపోతాయి. దాని వలన వర్ణ సంకరము కలుగుతుంది. ఈ కులనాశకులు నరకానికి పోతారు.   ఇంతపాపం మనం మూటకట్టుకోడం ఎందుకు చెప్పు! రాజ్యలోభంతో సమస్త బంధుజనులను నేను చంపలేను. చంపను. అని రథం మీద కూర్చున్నాడు అర్జునుడు.

ఆ ప్రకారంగా శోకసంవిగ్న మానసుడు, విషాదంతో విహ్వాలుడు అయిన అర్జునుని చూచి కృష్ణుడు ఇలా అన్నాడు.

“ఈ యుద్ధ సమయంలో నీకు ఈ విధమైన మోహము, విరుద్ధ భావము ఎలా కలిగింది అర్జునా! నీకు ఇలాంటి పిరికి తనము తగునా! ఇది వివేక హీనులు అనుసరించ దగినది కానీ నీ వంటి వీరుడకు తగదు. వీరుడవై లెమ్ము. మనసులో ఉన్న పిరికి తనము పారద్రోలుము. యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడవు కమ్ము” అనిన కృష్ణుని మాటలు విని అర్జునుడు ఇలా అన్నాడు.

“కృష్ణా! భీష్మద్రోణులు పూజార్హులు. వారిని బాణములతో బాధించడం ధర్మమా! మాన్యులను చంపడం మగతనం అనిపించుకుంటుందా! దీనికన్నా భిక్షము ఎత్తుకొని జీవించడం అత్యంత సుఖప్రదము కాదా! నాకు ఎదురుగా నిలిచినది, నేను చంపబోవునది ధృతరాష్ట్రుని తనయులు కారా! కృష్ణా! ఈ శోకము నా ఇంద్రియములను నిలువునా దహించుచున్నది. నాకు ఇంద్రపదవి ఇచ్చినను నా ఈ శోకాగ్ని చల్లారదు. కాబట్టి నేను ఈయుద్ధము చేయలేను. నేను నా గురువులను, బంధుజనులను యుద్ధములో నొప్పించలేను.

ఈయుద్ధములో మనము గెలిచినా, వారు గెలిచినా ఈ రెంటికి పెద్ద వ్యత్యాసము ఉండదు. నేను కార్పణ్యదోషాపహత స్వభావుడను. ధర్మమూఢచేతస్కుడను. ధర్మాధర్మ విచక్షణ చేయలేకున్నాను. అందులకే నిన్ను శరణుజొచ్చినాను. నీ శిష్యుని మాదిరి నన్ను మన్నింపుము. నన్ను శాసింపుము. నాకు తరుణోపాయము ఉపదేశింపుము." అని ప్రార్థించాడు అర్జునుడు.

ఆ మాటలు విన్న కృష్ణుడు చిరునవ్వునవ్వి ఇలా అన్నాడు "అర్జునా! శోకించుటకు తగని వారి కొరకు నీవు హృదయ విదారకంగా శోకించుచున్నావు. పైగా బాగా అన్నియు తెలిసిన పండితుని వలె మాట్లాడు తున్నావు. ఎక్కడైె నాపండితులు ఉన్న వారిని గురించి గాని, చనిపోయిన వారిని గురించి గాని ఆలోచించెదరా! నీవు అవివేకంతో ఆరాట పడుతున్నావు. నీమనస్సు వివేక వంతమయిన ఎడల, ఇటువంటి శోకములన్నియు పటాపంచలైపోతాయి.

పార్థా! పరమ జ్ఞానమునకు కారణములైన వాక్యములు చెపుతాను విను. మనము ఈ దేహమున బాల్యము, యౌవనము, వార్థక్యము మొదలగు అవస్థలు పొందినట్టుగానే, మనము పాత వస్త్రములు విడిచి కొత్త వస్త్రములు ధరించినట్టుగానే, ఈ దేహము విడిచి మరొక

దేహమును ధరిస్తూ ఉంటాము. దానివలన ఆత్మహాని జరగదు. ఈ పుట్టుక, చావు ఈ దేహానికి మాత్రమే కాని ఆత్మకు కావు. మన శరీరము కత్తులతో గాని ఆయుధములతో గాని ఖండింపబడినట్టు, ఆత్మ ఖండింపబడదు. మనలో ఉన్న పురుషుడు నొప్పించే వాడు కాదు. నొప్పింపబడే వాడు కాదు. ఆత్మ కు అభావము (లేకుండా పోవడం)అనేది ఉండదు. అలాగే ఈ శరీరము శాశ్వతము కాదు. ఆత్మ స్వభావము ఈ ప్రకారం గా ఉండటం వలన నీవు ఎవ్వరి గురించి శోకింప అవసరము లేదు.

మనలో ఉన్న ఆత్మ నాశనము అవుతుందని, మరొకరు ఆత్మను నాశనం చేస్తారని చెప్పేవారు అవివేకులు. మనలో ఉన్న పురుషుడు ఎవ్వరిని చెడుపడు. తాను చెడడు. ఆత్మ నాశనము లేనిది. ఎవరూ దానిని నాశనము చేయలేరు. పురుషుడు అని వేరే ఎవరూ లేరు. నేనే ఆ పురుషుడను. పురుషోత్తముడను. ఈ ఆత్మ బాధపడునది కాని, బాధింపబడునది కాని కాదు." అని అర్జునునికి ఆత్మ తత్త్వమును వివరించాడు శ్రీకృష్ణుడు.

"మనలో కలిగే సుఖదుఃఖములకు మూలము అహంకారము. నీవు అహంకారమును వదలి నీ స్వకర్మమును ఆచరింపుము.

నీ స్వకర్మము యుద్ధము. కాబట్టి రణోత్సాహముతో యుద్ధము చేయుము." అని బోధించాడు.

"అర్జునా! యుద్ధము క్షత్రియులకు ఉత్తమ ధర్మము. యుద్ధము తెరిచియున్న స్వర్గద్వారము వంటిది. కాబట్టి లెమ్ము. యుద్ధము చేయుము. దీనికి ఇంక అనుమాన పడవలసిన పనిలేదు."

"అర్జునా! కర్మఫలములను బ్రహ్మార్పణము చేసి నీవు కర్మము చేయవలయును. ఈ తత్వజ్ఞానము కలిగిన ఎడల కర్మల ఎడల ఆసక్తి దానంతట అదే నశించును." అని శ్రీకృష్ణుడు కర్మయోగము గురించి అనేక వాక్యములు చెప్పాడు.

విజయుడు అడిగిన అనేక ప్రశ్నలకు తగు రీతిలో సమాధానాలు ఇచ్చాడు.

అది వినిన అర్జునుడు శ్రీకృష్ణునితో "కృష్ణా! అతి గుహ్యమైన ఈ శాస్త్రమును నా మీద కృపతో, అనుగ్రహంతో, దయతో నాకు ఉపదేశించితివి. అది విని నాలో ఉన్న భ్రమలు అన్నియు తొలగిపోయినవి. యోగుల హృదయములకు మాత్రమే సాధ్యమైన నీ అతులిత, ఐశ్వర్య, విభూతులతో ఒప్పు నీ రూపమును కనులారా గాంచవలెనని కోరికగా

ఉన్నది. నీ దివ్యరూపమును నేను చూచు భాగ్యమును నాకు కలిగించి నా కనులకు ప్రీతి గావించు." అని ప్రార్థించాడు అర్జునుడు.

అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు "నానా వర్ణములు, నానావిధములైన ఆకృతులు గలిగి, ఇదివరకు ఎన్నడు కని విని ఎరుగని, అపూర్వమైన, ఆశ్చర్యకరమైన రూపములతో కూడిన నా దివ్య రూపమును చూపెదను చూడుము. నా ఈ రూపము చూచుటకు మానుష నేత్రములకు అలవి కాదు. కాబట్టి నా దివ్య రూపమును చూచుటకు వలయు దివ్యదృష్టిని ఇచ్చుచున్నాను." అని అర్జునునికి దివ్యదృష్టి ప్రసాదించాడు.

యోగీశ్వరేశ్వరుడైన ఆ లక్ష్మీపతి, తన దివ్యరూపమును అర్జునునికి చూపించాడు. ఆ విశ్వరూపుని దివ్య తేజము, వేయిసూర్యుల కాంతితో సమానమై అలరారింది. ఆ మహా మూర్తిని చూచి అర్జునుడు విస్మయంతో పులకించిపోయాడు. అనేక దండప్రణామములు ఆచరించాడు. చేతులు జోడించి ఇలా ప్రార్థించాడు.

"దేవా! నీ దివ్య దేహము నందు దేవతలు, రాక్షసులు, గంధర్వులు మొదలగు దేవయోనులు, బ్రహ్మ దేవుడు, ఈ చరాచరమైన సమస్త జగత్తు, నాకు కనపడుతున్నది. నీ ముఖములు, నీ బాహువులు, నీ

పాదములు, నీ కన్నులు, అనేకములు కనపడుచున్నవి. అనేక కిరీటములు, అనేక భూషణములు, చక్రము, గద మొదలగు ఆయుధములు కలిగి అనేక రూపములలో కన్పట్టుచున్నావు. ఇది చాలా ఆశ్చర్యముగా నున్నది. మొదలు ఏదో, మధ్య భాగము ఏదో, తుది ఏదో తెలియకున్నది. నీ తేజము అప్రమేయమై, దేదీప్యమానమై వెలుగొందుచున్నది. అద్భుతమైన నీ విరాట్ రూపము దుర్నిరీక్షమై యున్నది. ఈ సమస్త జగములకు మూలకారణము పరమ పురుషుడ వగు నీవే అని చూస్తున్నాను. భూమి, ఆకాశము, అంతయు నీవే నిండి యున్నావు. నీవు లేని ప్రదేశము లేదు. సూర్య చంద్రులు నీ కన్నులు గా, పెద్ద పెద్ద కోరలు కలిగిన నీ ముఖములు ప్రజ్వరిల్లుచున్నవి. నీలో రుద్రులు, ఆదిత్యులు, మరుత్తులు, వసువులు ప్రవేశిస్తున్నారు. గుంపులు గుంపులుగా మహా మునులు వచ్చి నిన్ను ప్రస్తుతిస్తున్నారు. సిద్ధ, సాధ్య, గంధర్వులు నిన్ను ఆశ్చర్యంతో చూస్తున్నారు. ఇటువంటి నీ ఉగ్రరూపమును చూచి నాకు విభ్రాంతి కలుగుచున్నది. నా ధైర్యము సడలిపోయినది. అశాంతి తో ఉన్నాను. నీవు ప్రసన్నుడవై నన్ను రక్షింపుము. భయంకరమైన నీ ముఖములలో నుండి అగ్నిజ్వాలలు వెలువడుచున్నవి. ఆ అగ్నిజ్వాలలోకి ధృతరాష్ట్ర సంతతి అంతయూ, భీష్మాదులు, ఈసమస్త రాజలోకము, ఒక్కమారుగా వచ్చి నీలో ప్రవేశిస్తున్నారు. ఓ మహానుభావా! నా యందు కరుణాయక చిత్తుడవై

నీవు ఎవరవో తెలిపి నన్ను కృతార్థుడిని చేయుము." అని వేడుకున్నాడు అర్జునుడు.

"అర్జునా! నేనే పరమేశ్వరుడను. లోక క్షయ కర్తయగు కాలుడను. ఇచ్చట ఈ జనమును నాశనము చేయుటకు ప్రవృత్తుండనైనాను. ఇక్కడ నీవు చంపవలసినది ఏదీ లేదు. గురువు, భీష్ముడు మొదలగు వారు నా చేత ఎప్పుడో చంపబడ్డారు. నా చేతిలో చంపబడిన వారిని అందరిని నీవు జయించుట, చంపుట నిమిత్తమాత్రము. కావున లెమ్ము. యుద్ధము చేసి రాజ్యము కైవసము చేసుకొనుము." అని పలికాడు పరమాత్మ.

ఆ మాటలు వినిన గాండీవి గడగడ వణుకుచూ "నీవు వాయు దేవుడవు వరుణుడవు, సూర్యుడవు, చంద్రుడవు, అగ్నివి. వివిధ తత్త్వములు నీవే. విశ్వలోక సంప్రవర్తన కరుడవు నీవే. నీవు శాశ్వతుడవు. అచ్యుతుడవు. పుండరీకాక్షుడవు. నీ మహిమ ఎరుంగక, నీవు యాదవుడవని, నా సఖుడవని, నా మేనబావ యని నీతో సల్లాపములు ఆడాను. నీతో సహభోజనము చేయుచు నిన్ను మేలమాడాను. ఇంకా ఎన్నో లోక సామాన్యమైన పనులు, అపరాధములు, నీ పట్ల ఆచరించాను. నన్ను క్షమింపుము. తల్లితండ్రులు తమ తమ బిడ్డలను తప్పులు చేసినా

క్షమించినట్లు నన్ను క్షమింపుము దేవా!" అని పెక్కువిధముల ప్రార్థించాడు అర్జునుడు.

మరియు శ్రీకృష్ణుని విశ్వరూపమును చూచి "దేవా! మునుపు ఎన్నడూ చూడని నీ దివ్యరూపమును కనులారా గాంచ గలిగితిని. నా మనసు సంతోషముతో నిండిపోయినది కాని భయము కూడా కలుగుతున్నది. కాబట్టి, దేవా! నా యందు దయయుంచి నీ పూర్వము సౌమ్యాకారమును ధరింపుము. నాకు ఆహ్లాదము కలిగింపుము." అని వేడుకున్నాడు అర్జునుడు.

దయార్ద్రచిత్తుడగు ఆ పరమేశ్వరుడు అర్జునునితో ఇలా అన్నాడు. "ఎన్నో తపములు చేసిన వారికి గాని, వేదాధ్యయనము చేసిన వారికి గాని దుర్లభమైన నా దివ్యపరమాకృతి నీకు నా యందు ఉన్న భక్తి భావము చేత నీకు మాత్రమే గోచరించినది. ఇతరులు ఎవ్వరికీ చూడ శక్యము కాదు. నా ఈ రూపమును చూచి నీవు ఎటువంటి భయాందోళనలకు గురి కావద్దు. నీ భయమును విడిచి సంప్రీతమనస్కుడవు కమ్ము." అని చెప్పి శ్రీకృష్ణుడు తన పూర్వ రూపమును ధరించాడు. అర్జునుడు శ్రీకృష్ణుని సౌమ్య రూపమును చూచి పులకించి పోయాడు.

“దేవా! నీ సౌమ్య రూపమును చూచి నేను కుదుట పడ్డాను. మరల నా సహజత్వమును పొందాను.” అని పలికాడు.

వాసుదేవుడు అర్జునుని చూచి “అర్జునా! తాను చేయు కర్తవ్య కర్మలను నా కే అర్పించు వాడు, నా యందు అచంచలమైన భక్తి కల వాడు, నన్ను పొందగలడు.” అని పలికాడు.

ఈవిధంగాశ్రీ కృష్ణుడు అర్జునునకు ఉపనిషత్ సారమును తెలియచెప్పి అతని మనసులోని సందేహములను పోగొట్టి వివేకమును కలిగించాడు.

“అర్జునా! నీకు ఈ గుహ్యతరమైన జ్ఞానము ఉపదేశించితిని. దీనిని తెలుసుకొని, నీకు ఎట్లు చేయవలెనని తోచినతో అట్లు చేయుము. ఇంతకంటే పరమ రహస్యము ఒకటి చెప్పెదను వినుము. సర్వ ధర్మములను విడిచి ధృఢముగా నన్నే శరణు వేడుము. నన్నే ఆశ్రయింపుము. నీకు ప్రమోదము కలిగేటట్లు నీ యొక్క సకల దురితములను నేను తొలగించెదను. నియతి, తపస్సు, నా యందు భయభక్తులు కలిగి, నాకు భక్తుడైన వానికి ఈ గీతాశాస్త్రమును ప్రీతితో చెప్పుము. పైలక్షణములు లేని వారికి చెప్పవలదు.”

"అర్జునా! నేను చెప్పినది బాగుగా వింటివా! నీ అజ్ఞానము, మోహము తొలగినదా! " అని అడిగిన కృష్ణునికి అర్జునుడు "దేవా! నా మోహము తొలగినది. నా సందేహములన్నియు తొలగిపోయినవి. నీ యొక్క దివ్వరూపమును చూచితిని. స్థిరమైన మనస్సుతో ఉన్నాను. దేవా! నీవు సర్వలోక నిర్వాహకుడవు. నీ మాటలు నాకు శిరోధార్యములు. నీవు చెప్పినట్లు చేసెదను." అని అన్నాడు అర్జునుడు.

శ్రీ కృష్ణునికి సాష్టాంగ దండ ప్రమాణము చేసాడు. మరల తన ధనుర్బాణములను చేతిలో ధరించాడు." అని చెప్పి సంజయుడు "దేవా! నేను కూడా మహానుభావుడు భగవాన్ వేదవ్యాసుని కరుణ వలన కృష్ణార్జునుల సంవాదమును విన్నాను. మహా యోగీంద్ర హృదయానంద కరుడైన ఆ దేవదేవుని దివ్యరూపమును చూచాను. ధన్యుడనైనాను. ఆ మహాత్ముడు తన మధుర వాక్యములతో పలికిన అత్యంత గుహ్యమైన యోగ శాస్త్రమును చెవులారా విన్నాను. ఆ మహానుభావుని సంభాషణములు, ఆ విశ్వరూపుని మహానీయాకారము తలంచి తలంచి ఆశ్యర్యపోతున్నాను. నా మనసంతా ఆనందంతో నిండి పోయింది. ఓ మహా రాజా! యోగీశ్వరేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడు, ధనుర్ధారి యైన అర్జునుడు ఎచ్చట నిలిచి ఉందురో, అచ్చట

విజయము, నీతి, సిరిసంపదలు, ఎల్లప్పుడూ నిత్యంగా నిలిచి ఉంటాయి." అని భక్తితో అన్నాడు సంజయుడు.

(శ్రీ తిక్కనామాత్యవిరచిత శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతములో
భగవద్గీత సంపూర్ణము).

ఆ మాటలు విన్న ధృతరాష్ట్రుడు, "ఒకరికొకరు ఎదురెదురుగా నిలిచిన కౌరవ పాండవులు ఏ ప్రకారము యుద్ధము చేయుచున్నారో విశధంగా తెలుపుము." అని అడిగాడు. సంజయుడు ఇలా చెప్పసాగాడు.

"మహారాజా! నీ కుమారుడైన సుయోధనుడు పనుపున అతని తమ్ముడు దుశ్శాసనుని తన సైన్యమును యుద్ధమునకు పురి కొల్పాడు. అప్పుడు కౌరవ సైన్యము శంఖ, భేరీ, మృదంగధ్వానములు చేసింది. ముందు గాంగేయుడు యుద్ధానికి కదిలాడు. పాండవులు కూడా యుద్ధమునకు సన్నద్ధమైనారు. ఒకరిని చూచి ఒకరు గర్జించుకుంటున్నారు. తూర్యనాదములు మిన్నంటుతున్నాయి భీముడు సింహనాదము చేసాడు. యుద్ధం మొదలయింది.

భీముని దుశ్శాసనుడు, దుర్ముఖుడు, దుష్ప్రహుడు, దుర్మర్షణుడు, వివింశతి, వృషసేనుడు, చిత్రసేనుడు, వికర్ణుడు, పురుమిత్రుడు ఎదుర్కొన్నారు. అది చూచి సుయోధనుడు సంతోషించాడు.

నకుల సహదేవులు, అభిమన్యుడు, ఉప పాండవులు, ధృష్టద్యుమ్నుని ఆధ్వర్యములో కౌరవ సేనపై శర పరంపర కురిపించారు. వారి పరాక్రమముచూచి ఇరు పక్షముల సైన్యములు కొంచెంసేపు నిశ్చేష్టులయ్యారు. అది చూచి దుర్యోధనుడు, ధర్మనందనుడు తమ తమ బలగములను యుద్ధం చేయండని పురి కొల్పారు. ఉభయ సైన్యములు ఒకరితో ఒకరు తలపడ్డారు.

రధములు, హయములు, గజములు, కాల్బలము ఒకరితో ఒకరు భీకరంగా పోరాడుతున్నారు భీష్ముడు, కౌరవులకు ఉత్సాహం కలిగిస్తూ మధ్యందిన మార్తాండుని మాదిరి వెలిగిపోతున్నాడు. అర్జునుడు తన దేవదత్తమును పూరించి, గాండీవము సంధించి, నారి సారించి, భీష్మునితో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు. ఇరువురు ఒకరిమీద ఒకరు అనేక అస్త్ర,శస్త్రములు ప్రయోగించసాగారు.

సాత్యకి కృతవర్మను ఎదుర్కొన్నాడు ఇరువురు ఘోరంగా యుద్ధము చేస్తున్నారు. ఇరవురి శరీరములు రక్తంతో తడిసిపోయాయి.

అభిమన్యుడు కోసల రాజుతో యుద్ధం చేసున్నాడు. కోసల రాజు అభిమన్యుని సారధిని పడగొట్టి హయములను చంపాడు. అభిమన్యుడు అతని కేతనమును, విల్లును, విరుగ గొట్టి అతనిని గాయపరిచాడు.

భీముని పై భీష్ముడు యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఇరువురు అతి భీకరంగా పోరుతున్నారు.

నకులుని దుశ్శాసనుడు ఎదుర్కొన్నాడు. నకులుడు ఒకే ఒక బాణముతో దుశ్శాసనుని విల్లు విరిచి, అతనిని గాయపరిచాడు. దుశ్శాసనుడు వేరే విల్లు తీసుకొని నకులుని బాణములను విరిచి అతని కేతనము విరిచాడు.

దుర్ముఖుడు సహదేవునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. నకులుని మీద శరవర్షము కురిపించాడు. సహదేవుడు అతని బాణములను తుంచి, రధమునకు కట్టిన హయములను చంపి, సారధిని అంతమొందించాడు

యుధిష్ఠిరుడు శల్యునితో యుద్ధమునకు తలపడ్డాడు. యుధిష్ఠిరుడు శల్యుని విల్లును తుంచాడు. శల్యుడు వేరే విల్లుతీసుకొని యుధిష్ఠిరుని మీద బాణ వర్షము కురిపించాడు.

ధృష్టద్యుమ్నుడు ద్రోణుని పైకి ఉరికాడు. ద్రోణుడు అతని విల్లును మూడు ఖండములుగా విరిచాడు. ధృష్టద్యుమ్నుడు వేరొక విల్లుతీసుకొని ద్రోణుని మీద 14 శరములు సంధించాడు.

మగధ రాజు సహదేవుడు భూరిశ్రవునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. వారు ఇద్దరూ ఇంద్రుడు, వృత్రాసురుని మాదిరి యుద్ధం చేస్తున్నారు.

దృష్టకేతుడు బాహ్లీకునితో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు.

రాక్షస వీరుడు అలంబసుడు భీముని కుమారుడైన ఘటోత్కచుడితో యుద్ధమునకు తలపడ్డాడు.

మహావీరుడైన శిఖండి ద్రోణుని కుమారుడైన అశ్వత్థామతో తలపడ్డాడు. అశ్వత్థామ శిఖండి ఒంటినిండా శరములు నాటాడు.

శిఖండి కూడా అశ్వత్థామ హృదయము చీలునట్టు శరసంధానము చేసాడు.

భగదత్తుడు విరాటునిపై ఉరికాడు. అతను వేసిన బాణములు ఆకాశం అంతా కప్పివేసాయి.

కేకయ రాజు బృహత్క్షత్ర విభుడు కృపాచార్యుని ఎదుర్కొన్నాడు. వారు ఒకరి కేతనములు ఒకరు విరుగగొట్టుకున్నారు. చెరి ఒక కత్తిపట్టుకొని రథములు దిగి యుద్ధం చేస్తున్నారు. అది చూచి జయద్రధుడు, ద్రుపదుడు చెరి ఒక పక్కనుండి వచ్చి వారి సహాయంగా నిలిచారు.

వికర్ణుడు యుధామన్యునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఒకరితో ఒకరు రౌద్రంగా పోరాడుతున్నారు.

చేకితానుడు త్రిగర్తాధీశుడు సుశర్మ మీదికి యుద్ధానికి వెడలాడు. అతనిని తన శరపరంపరతో ఒళ్లంతా తూట్లు పొడిచాడు.

శకుని యుధిష్ఠిరుని కుమారుడు, ప్రతివింధ్యునితో యుద్ధం చేస్తున్నాడు.

భీముని కుమారుడు శ్రుతసోముడు కాంభోజ రాజు సుదక్షిణునితో పోరుతున్నాడు.

అర్జునుని కుమారుడు ఇరావంతుడు శ్రుతాయువుతో యుద్ధం చేస్తున్నాడు. ఒకరి రథము ఒకరు విరగ్గొట్టుకున్నారు. వేరే రథములు ఎక్కి మరల యుద్ధం చేస్తున్నారు.

విందాను విందులు కుంతి భోజుని, అతని కుమారుని ఎదిరించారు. కుంతి భోజుడు వేయి బాణములు ఎదుర్కొంటూ అను విందుడు అతనిపై శరపరంపర కురిపించాడు.

కేకయ రాజులు ఐదుగురు, గాంధారరాజులు ఐదుగురి మీద యుద్ధం చేస్తున్నారు.

విరాటుని కుమారుడు ఉత్తరుని మీద నీ కుమారుడు దీర్ఘబాహుడు దుమికాడు.

నకులుని కుమారుడు శతానీకుడు ఉలూకునితో తలపడ్డాడు.

ఈ ప్రకారంగా రెండుసేనలు ఒకరితో ఒకరు ఘోరంగా యుద్ధం చేసుకుంటున్నారు. చతురంగ బలములలో ఒక్కొక్క బలము పదులు, వందలు, వేలుగా ఒకరితో ఒకరు పోరుతున్నారు. ఉభయ సైన్యములు ఒకరి మీద ఒకరు బాణములతోనూ, కత్తులతోనూ, ఏనుగుల దంతములతోనూ, రథములు ఒకటితో ఒకటి ఢీ కొంటూ, అతి భయంకరంగా యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఎదురుగా వచ్చుచున్న ఏనుగులు, రథముల తాకిడికి కాల్బలము తట్టుకోలేక పోతూ ఉంది. గజారోహకులు అది ఇది అనకుండా విచక్షణా రహితంగా అందరిని తొక్కుకుంటూ యుద్ధభూమి అంతా విహరిస్తున్నారు. మంధరపర్వతముతో చిలికినపుడు పాలసముద్రము ఎలా అల్లకల్లోలంగా ఉందో అలా ఉంది యుద్ధభూమి. బాణవర్షములు వర్షంలా కురుస్తున్నాయి. నేలమీద కత్తియుద్ధములు సాగుతున్నాయి. గదలతోనూ, ఈటెల తోనూ, శస్త్రాస్త్రములతోనూ, ఏనుగులు, హయములు, భటులతోనూ, వారు చేసే రణవిన్యాసములతోనూ, భయంకరమైన శబ్దములతోనూ, రణభూమి మార్మోగుతూ ఉంది. వారి రక్తంతో రణభూమి తడిసిపోయింది. ఒక చేయి నరకబడినా మరొక చేత్తో కత్తి పట్టుకొని యుద్ధం చేస్తున్నారు. కాలు తెగినా అమాంతం ఎదుటి వారి మీదికి ఎగిరి వారిని పట్టుకుంటున్నారు.

తల తెగిన తరువాత కూడా తన తల తెంచిన వాడి తల నరికి కింద పడుతున్నారు. తలలు తెగి పడినా కూడా ఆముఖములలో వీరత్వము కనపడుతూ ఉంది. తమ తమ ఏనుగులు, హయములు, రథములు పడిపోయినా కూడా, పక్కవాడి వాహనము ఎక్కి యుద్ధం చేస్తున్నారు. తాము గాయ పడ్డా తమ బంధువులు, స్నేహితులకు సాయంగా పోతున్నారు. ఎదుటి వాడు తన బంధువైనా సరే వాడితో యుద్ధము చేసి చంపుతున్నారు. సారధి చనిపోయిన తరువాత, రథములకు కట్టిన హయములు దిక్కుతోచక అటు ఇటు పరుగెడుతున్నాయి. ఆ రథ చక్రముల కిందపడి పదాతి దళములు నలిగిపోతున్నాయి. కింద పడ్డవారిని ఏనుగులు తమతమ కాళ్లతో తొక్కుతున్నాయి. దంతములతో ఎత్తి అవతల విసురుతున్నాయి.

ఈ ప్రకారం సమరం సాగుతుంటే మధ్యాహ్న కాలం అయింది. అప్పుడు నీ కుమారుడు సుయోధనుడు ప్రేరేపించగా దుర్ముఖుడు, కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ, శల్యుడు,వివింశతులు, తమ తమ బాణాగ్నులతో పంచాగ్నుల మాదిరి విజృంభించి భీష్మునికి ఇరుపక్కలా చేరి పాండవ సేనను తరిమి తరిమి కొడుతున్నారు. భీష్ముడు విజృంభించి పాండవ సేనను తుత్తునియలు చేస్తున్నాడు.

చేది, పాంచాల, కేకయ రాజులు వారి ధాటికి తట్టుకోలేక పోతున్నారు. తెగి పడ్డ తలలు, విరిగిన విల్లులు, నేలకూలు శరీరములు, విరగుతున్న రథములు, తమ పక్క తరుగుతున్నసేనలను చూచి పాండవ బలములు తల్లడిల్లుతున్నాయి. ప్రళయకాల రుద్రుని వలె విజృంభిస్తున్న భీష్ముని ఎదుర్కొనే వారు లేక పాండవ సైన్యము కకావికలవుతూ ఉంది.

ఇంతలో అభిమన్యుడు విజృంభించాడు. శల్యుని ఐదు బాణములతో కొట్టాడు. ఒక బాణంతో కృతవర్మ గుండెలు చీల్చాడు. మరియొక బాణముతో దుర్ముఖుని సారథిని చంపాడు. వివింశతిని తరిమి తరిమి అతని విల్లు విరిచాడు. మూడు బాణములతో కృపాచార్యుని రథమునకు కట్టిన హయములను చంపాడు. తరువాత భీష్ముని మీదికి ఉరికాడు. భీష్ముని ఒళ్లంతా శరములు నాటాడు. అందరూ ఆశ్చర్యంగా అభిమన్యుని పరాక్రమము చూస్తున్నారు. భీష్ముడు కూడా "ఏమిటిది వీడు మరొక అర్జునుని మాదిరి విజృంభిస్తున్నాడు వీడుసామాన్యుడు కాడు." అని అనుకొన్నాడు.

వెంటనే రెండు మూడు బాణములతో అభిమన్యుని కేతనము విరిచాడు. సూతుని చంపాడు. మిగిలిన వారు కూడా అభిమన్యుని మీద శరవర్షము కురిపించారు. అంతట అభిమన్యుడు ఉగ్రడయ్యాడు. వారు కురిపించుచున్న శరవర్షమును సమర్థంగా తిప్పికొట్టాడు. తన

బాణములతో భీష్ముని తాళధ్వజమును విరగ గొట్టాడు. అది చూచి పాండవ సేనలు హర్షధ్వానాలు చేసాయి. కౌరవ సేనలో కలకలం రేగింది.

ఇంతలో భీముడు సింహనాదం చేస్తూ అభిమన్యునికి సాయంగా వచ్చాడు. భీష్ముడు కోపంతో భీముని కేతనము విరిచాడు. భీముడు మూడు బాణములతో భీష్ముని కొట్టాడు. కృపాచార్యుని, కృతవర్మను ఎనిమిది బాణములతో కొట్టాడు. శల్యుని ఎదుర్కొన్నాడు. అప్పుడు అతనికి సాయంగా ఉన్న వీరులు భీముని ఎదుర్కొన్నారు. అప్పుడు భీముడు రౌద్రమూర్తి య్యై వారితో యుద్ధం చేసాడు. వారి వారి సూతులను, హయములను, చంపాడు. వారు విరధులయ్యారు.

తరువాత సాత్యకి, ధృష్టద్యుమ్నుడు, కేకయ రాజులు, విరాటుడు, అతని కొడుకులు, ఉత్తరుడు మొదలగు వారు ఆతనికి సాయంగా వచ్చారు. వారి నందరినీ భీష్ముడు ఎదిరించాడు. మూడు బాణములతో వారిని గాయపరిచాడు.

విరాటుని కుమారుడు ఉత్తరుడు తన గజబలముతో శల్యుని ఎదిరించాడు. ఉత్తరుని ఏనుగు శల్యుని రధం విరుగ గొట్టింది. రధమునకు కట్టిన గుర్రములను నేలకేసి బాదింది. కాలితో

నలిపేసింది. ఇది చూచి శల్యుడు కోపించాడు. విరటుని కుమారుని గుండెలకు గురిపెట్టి శక్తి అనే ఆయుధము విసిరాడు. ఆ శక్తి ఆయుధము విస్ఫులింగములు విరజిమ్ముతూ ఉత్తరకుమారుని గుండెను చీల్చుకుంటూ ఆవలికి వెళ్ళింది. ఉత్తరుడు తన ఏనుగు మీదినుండి భూమి మీద పడ్డాడు. మరునిమిషంలోనే వీరస్వర్గము అలంకరించాడు.

అంతటితో ఆగక శల్యుడు తన కత్తిని దూసి ఉత్తరుని ఏనుగు తొండమును నరికాడు. ఉత్తరుని ఏనుగును చంపాడు. పక్కనే ఉన్న కృత వర్మ రధం మీదికి సింహం మాదిరి దూకాడు.

తన అనుజుని మరణం కళ్ళారా చూచిన ఉత్తరుని సోదరుడు శంఖుడు కోపించి శల్యుని మీదికి దాడి చేసాడు. తన గజబలంతో శల్యుని తో ఘోర యుద్ధం చేస్తున్నాడు. శంఖుని వెంట ఉన్న రధికులు ఒక్కమారుగా శల్యుని మీద పడ్డారు. అది చూచి భీష్ముడు మరి కొందరు రధికులను తీసుకొని శల్యునికి సాయంగా వచ్చాడు. భీష్ముని ధాటికి శంఖుని వెంట వచ్చిన రధికులు, వారి సైన్యములు నిలువలేక పోయాయి. అది చూచి అర్జునుడు శంఖునికి సాయంగా వచ్చాడు. శంఖునికి, భీష్మునికి మధ్యలో నిలిచాడు. అర్జునుడు భీష్ముడు ఘోరంగా యుద్ధం చేస్తున్నారు. ఇంతలో అపరాహ్ణమయింది.

అప్పటి దాకా కృతవర్మ రథం మీద ఉన్న శల్యుడు, రథం దిగి తన గద దీసుకొని శంఖుని రెథం విరగ్గొట్టాడు. రథము విరిగిన శంఖుడు ఒక కత్తి తీసుకొని రథము దిగి వేగంగా అర్జునుని రథము చాటుకు వెళ్లాడు.

భీష్ముడు శంఖుని విడిచి ద్రుపదుని సేనలోకి చొచ్చుకు పోయాడు. వీర విహారం చేస్తున్నాడు. మంచి ఎండలలో కార్చిచ్చు రగిలితే ఎలా అడవిని దగ్ధం చేస్తుందో ఆప్రకారము భీష్ముని ధాటికి పాండవ సేనలు నేలకూలుతున్నాయి. కేకయబలములు చికాకు పడగా భీష్ముడు తన రథమును చిత్ర విచిత్ర రీతులలో నడుపుతూ, ఎక్కడా తానే అయి కనపడుతూ యుద్ధం చేస్తున్నాడు. తరువాత విరాటుని సైన్యముమీద పడి దానిని దునుమాడుతున్నాడు భీష్ముడు.

భీష్ముని చేతిలో తమ బలములు చావు దెబ్బ తినడం చూచి పాండవులు నివ్వెరపోయారు. సూర్యుడు పశ్చిమాద్రిన కుంగినప్పటికినీ, తానే మధ్యందిన మార్తాండుడై వెలుగొందుతున్నాడా అన్నట్లు తన పరాక్రమంతో తేజస్సుతో వెలిగిపోతున్నాడు భీష్ముడు. చంద్రవంశపు రాజైన భీష్ముడు తన ప్రతాపము చూపిస్తూ వెలిగిపోతూ ఉంటే, సూర్యుడు సిగ్గుపడ్డాడా అన్నట్టు సూర్యాస్తమయము అయింది.

ఇరు పక్షములు యుద్ధం చాలించారు. పాండవుల మొహములు చిన్నబోయినట్టు చీకటులు ఆవరించాయి. ఉభయ సేనలు తమతమ స్కంధావారాలకు వెళ్లారు." అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి మొదటి రోజు యుద్ధవిశేషములు వివరించాడు." అని వైశంపాయనుడు జనమేజయునకు భారతకథ చెప్పసాగాడు.

మహాభారతము భీష్మపర్వము

ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము

ఓంతత్సత్ ఓంతత్సత్ ఓంతత్సత్